

Jak SARS-CoV-2 wdarł się do szkół i uczelni, czyli o językowych zmianach rzeczywistości szkolnej i akademickiej w dobie pandemii

DOI: 10.47050/jows.2021.2.xxx

PIOTR A. OWSIŃSKI

Artykuł jest pilotażową próbą powiązania tematyki emocji, towarzyszących procesowi uczenia się i nauczania, oraz zagadnień związanych ze zmianami językowymi. Są one bowiem wynikiem kontaktu językowego, zapożyczeń obcojęzycznych oraz interferencji w kontekście czynników ekstralingwalnych w postaci bodźców wynikających z pandemii COVID-19. Jako przykład posłuży obecność obcojęzycznych morfemów i leksemów wiążących się z niemieckimi jednostkami leksykalnymi używanymi w rzeczywistości szkolnej i akademickiej. Korpus stanowią leksemy docierające do współczesnej niemieczyny, zawarte w doniesieniach o szerzeniu się ogólnoswiatowej epidemii, które zostały pogrupowane ze względu na ich budowę, sposób tworzenia oraz stopień asymilacji w systemie leksykalnym i morfologicznym języka docelowego.

Nie ulega najmniejszej wątpliwości, że pandemia COVID-19 odcisnęła piętno nie tylko na zdrowiu fizycznym ludzi, gospodarce i systemach prawnych, ale również na psychice człowieka. W tak dynamicznie zmieniającej się rzeczywistości został on bowiem zmuszony do tego, aby szybko się w niej odnaleźć, zabezpieczyć i zacząć w miarę normalnie funkcjonować mimo uciążliwych ograniczeń. Uwzględniając fakt, że każdy człowiek wypełnia określone role społeczne, warto zwrócić uwagę na grupę uczniów i studentów, których proces uczenia się nagle został przeniesiony do rzeczywistości wirtualnej, dotkliwie ograniczając również ich funkcjonowanie w grupie rówieśniczej. Niewątpliwie taki stan rzeczy negatywnie wpłynął na proces nauczania–uczenia się, który z uwagi na konieczność ograniczenia bezpośrednich kontaktów międzyludzkich jest kontynuowany, a w przypadku młodszych dzieci – rozpoczynany, w formie online. Do tego dochodzą jeszcze niepokój o zdrowie i strach o życie zarówno swoje, jak i najbliższych. Takie okoliczności, szybko zmieniające się warunki funkcjonowania w społeczeństwie oraz wewnętrzne obawy i wątpliwości wywołały (i wywołują) szereg emocji, niepozostających przecież bez wpływu na proces edukacji, zwłaszcza że szkoły – w odróżnieniu od większości uczelni wyższych niemal natychmiast w całości lub częściowo „przeprogramowanych” na tryb zdalny – funkcjonowały przez pewien czas w stanie podwyższonego reżimu sanitarnego w systemie nauki bezpośredniej, hybrydowej, a także zdalnej. Taki stan bez wątpienia stał się przyczyną napięcia, (chronicznego) stresu oraz innych towarzyszących im negatywnych emocji, które współcześnie definiuje się

[...] jako złożony wzór zmian cielesnych i psychicznych, obejmujący pobudzenie fizjologiczne, uczucia, procesy poznawcze, widoczne sposoby ekspresji (w tym poprzez mimikę twarzy i postawę ciała) i specyficzne reakcje behawioralne, pojawiające się w odpowiedzi na sytuację postrzeganą jako ważna dla danej osoby (Gerrig i Zimbardo 2011: 386).

Emocje jako czynnik wpływający na proces uczenia się i nauczania

Emocje spełniają w życiu każdego człowieka określone funkcje wspomagające lub hamujące jego funkcjonowanie w rzeczywistości. Tym bardziej w procesie szeroko pojętej edukacji można odnaleźć określone obszary, które nie pozostają bez wpływu emocji, np. motywacja, uwaga czy ogólnie procesy poznawcze oraz funkcjonowanie w grupie społecznej, na co również zwracają uwagę Richard Gerrig i Philip Zimbardo:

Emocje pełnią wiele funkcji w zakresie regulacji interakcji społecznych. Stanowią pozytywne spoiwo społeczne i wiążą cię z innymi ludźmi, zaś jako negatywne społeczny środek odstraszający dystansują cię od innych. [...] Emocje pełnią także funkcje poznawcze, wpływając na to, na co zwracasz uwagę, na sposób postrzegania siebie i innych oraz na sposób interpretacji i zapamiętywania różnych elementów sytuacji życiowych. Badacze dowiedli, że stany emocjonalne mogą wpływać na uczenie się, pamięć, sądy społeczne oraz kreatywność. (Gerrig i Zimbardo 2011: 396–397)

Na potrzeby poniższego artykułu należy uwytklić niebagatelną rolę emocji w procesie uczenia się i nauczania w kontekście adolescencji i związanych z nią charakterystycznych odczuć wśród młodych ludzi, co podkreślają także Iwona Grzegorzewska oraz Anna Oleszkowicz i Alicja Senejko:

Emocje odgrywają szczególną rolę w edukacji z trzech powodów. Po pierwsze wpływają na zainteresowanie, osiągnięcia oraz zaangażowanie ucznia w proces uczenia się. Po drugie, wspierają indywidualny proces rozwoju dzieci i młodzieży, stanowiąc centralny element ich zdrowia psychicznego i dobrego funkcjonowania. I ostatecznie, emocje nauczyciela doświadczane w klasie są centralnym czynnikiem kształtującym jego aktywność zawodową. (Grzegorzewska 2012: 39)

Młodzi ludzie stają często przed koniecznością wielokrotnej weryfikacji własnych celów życiowych,

w zależności od nowych społecznych wyzwań. Fakt ten może przyczyniać się do powszechniejszego [...] doświadczania przez dorastających problemów egzystencjalnych o charakterze zagrożeń, co wiąże się: z przeżywaniem lęków związanych z kształtowaniem własnej tożsamości, z poszukiwaniem własnego miejsca w świecie, z wpisywaniem się w sposób życia osób dorosłych, z osiąganiem sukcesu zawodowego, osobistego itp. (Oleszkowicz i Senejko 2011: 271)

W kontekście wyżej przytoczonych słów nie dziwi zatem fakt, iż ogólnoswiatowa pandemia koronawirusa SARS-CoV-2 oraz towarzyszące jej strach o życie swoje i swoich najbliższych w połączeniu z ograniczeniami (m.in. nauczanie online) i przeobrażeniami społecznymi (utrudnienia w kontaktach bezpośrednich, odosobnienie itp.) mogą stanowić źródło negatywnych emocji, które niekorzystnie odbi(ja)ją się na warstwie emocjonalnej uczniów i studentów.

Język jako zwierciadło zmian zachodzących w rzeczywistości ekstralingwalnej

Język stanowi soczewkę, za pomocą której dają się obserwować zmiany w społeczeństwach. Powodem przyjęcia takiej perspektywy jest natomiast stwierdzenie, że język jako system w swojej historycznej ciągłości podlega ewolucji, która różnicuje jego poszczególne stadia pod względem jakościowym. Wśród zmian zachodzących w języku wyróżnia się zmiany wewnątrzjęzykowe (intralingwalne), podyktowane np. prawem najmniejszego wysiłku, przemianami analogicznymi lub wynikającymi z asymilacji, oraz zewnątrzjęzykowe (ekstralingwalne), powodowane czynnikami zewnętrznymi mającymi wpływ na użytkowników języka, żyjących w konkretnym czasie na określonym obszarze geograficznym. Analizując drugą z wyżej wymienionych grup czynników, dotykamy zagadnienia *kontaktu językowego*, zachodzącego w sytuacjach, kiedy jeden język wpływa na rozwój i budowę innego. Naturalną sytuacją *kontaktu językowego* jest oczywiście sąsiedztwo geograficzne przynajmniej dwóch kręgów językowych i wzajemne bądź wielostronne kontakty między nimi (de Saussure 1991: 222), ale w tym miejscu należy wspomnieć także o innych, inicjujących to zjawisko bodźcach natury politycznej, religijnej, historycznej, społecznej, kulturowej czy językowo-politycznej, m.in. wzajemne relacje między standardową formą języka i dialektem, wielojęzyczność kultury

lub społeczeństwa, administracja, instytucjonalizacja i standaryzacja języka, pidżynizacja i kreolizacja¹, kontakty handlowe, kolonizacja i konflikty, turystyka, globalizacja i wreszcie lekcja języka obcego (de Saussure 1991: 223; van der Sijs 2005: 44–45; Dargiewicz 2012: 61; Owsński 2020: 204). Ogólnie rzecz ujmując, intensywny i długotrwały kontakt językowy doprowadza do przejęcia i przyjęcia obcych jednostek lub struktur językowych, przy czym należy mieć na uwadze, że:

różne podsystemy języka w różnym stopniu wrażliwe są na zmiany językowe. Słownictwo jest dziedziną, w której najłatwiej dochodzi do zmian. W wyniku kontaktów językowych, nowych wynalazków lub rozwoju społecznego powstają nowe wyrazy, zaś wyrazy, które już nie odpowiadają potrzebom komunikacyjnym, zanikają. (Morciniec 2017: 19)

We współczesnej rzeczywistości dodatkowo zauważalne jest przemożne oddziaływanie języka angielskiego na ogromną większość języków świata, wzmacniane dodatkowo przez massmedia, kulturę masową oraz komunikatory społecznościowe, na co uwagę po części zwraca również Anna Kłaczyńska:

Wpływ języka angielskiego na rozwój polszczyzny jest znaczny i zdecydowanie dominuje wśród pozostałych wpływów obcych. Ekspansja angielskich zapożyczeń leksykalnych jest obecnie nakierowana na odbiorców kultury masowej, którymi, choć w różnej mierze, wszyscy jesteśmy. Ten objaw nowej tzw. popkultury niezwykle dynamicznie zaczął wpisywać się w obraz polskiej rzeczywistości językowej u progu lat 90. ubiegłego stulecia i dziś jest jej nierozłącznym elementem, a nawet jednym z ważniejszych jej wyznaczników. Z przejawami ingerencji anglojęzycznych wyrazów na naszą mowę codzienną spotykamy się na każdym kroku. (Kłaczyńska 2010: 85)

Nie zdumiewa zatem fakt, że globalna pandemia COVID-1 znalazła również swój oddźwięk w systemach językowych poszczególnych języków. Z punktu widzenia języka nie jawi się to jednak jako coś nadzwyczajnego, gdyż wszystkie wydarzenia negatywne o niebezpiecznych skutkach niejako są zapisywane w języku i trafiają do zbiorowej pamięci społeczeństwa. Prawidłowość taką potwierdza chociażby historia, na której

kartach nietrudno znaleźć zdarzenia oddziałujące na język(i), np. epidemia czarnej śmierci z lat 1346–1353, konflikty zbrojne i wojny światowe (Smiljanic 2020), czy choćby okres politycznej transformacji systemowej z przełomu lat 80. i 90. XX w.

Do historii przejdzie z pewnością także rok 2020 w związku z pandemią koronawirusa, która w istotny i dotkliwy sposób wpłynęła na funkcjonowanie niemal wszystkich krajów świata i codzienne życie ich mieszkańców. Nie dziwi zatem jej silne oddziaływanie widoczne również w języku polskim i rosyjskim w sposobie nazywania bezprecedensowych zjawisk związanych z rozprzestrzenianiem się COVID-19, w sposobie wyrażania towarzyszących im emocji oraz w sposobie radzenia sobie z lękiem i niepewnością poprzez żart i zabawę słowem. (Kuligowska 2020: 111)

Od czasu wybuchu pandemii właściwie wszędzie można napotkać tysiące tekstów, w których użytkownicy języków wzbogacili swoje języki neologizmami, zwłaszcza że pandemia koronawirusa zdominowała od marca 2020 r. właściwie większość serwisów informacyjnych (Smiljanic 2020). Taki obrót rzeczy niewątpliwie da się wytłumaczyć ogromną wagą i dążeniem do precyzji w treści tworzonych wypowiedzi, ale również ironią i chęcią obrócenia trudnej sytuacji w żart celem obniżenia poziomu lęku przed mało znaną i zaraźliwą chorobą powodowaną przez wirusa z Dalekiego Wschodu:

W sytuacji, w jakiej znalazł się świat w czasie rozprzestrzeniania się koronawirusa, z pewnością można do tego argumentu dodać jeszcze próbę zminimalizowania lęku i poczucia zagrożenia związanego z ryzykiem zachorowania, poprzez żart i ironię. (Kuligowska 2020: 118)

Te wszystkie wyżej wymienione czynniki nie pozostały bez wpływu na język używany przez uczniów i studentów, których rzeczywistość szkolna i akademicka – niezależnie od szerokości geograficznej – także pozwoliła wykreować według standardowych trendów słowotwórczych nowe pojęcia związane z COVID-19. Zostanie to pokazane poniżej na przykładzie języka niemieckiego, który bardzo chętnie „wchodzi” w kontakt z innymi językami, czego wynikiem są częste

¹ Mianem tym określane są procesy historyczno-kulturowe prowadzące do wykształcenia się języków kreolskich (kreoli), tj. pidżynów (języków pidżynowych), które z różnych względów stały się językiem ojczystym jakiejś społeczności. Przede wszystkim chodzi tu o powstanie języków w wyniku uproszczeń gramatycznych języka kolonizatorów, którego leksyka przenika do języka tubylców (pidżynizacja), np. języki na bazie j. hiszpańskiego: Palenquero, Papiamentu, Chabacano lub języki na bazie j. niderlandzkiego: Negerhollands czy Berbice Dutch.

i liczne zapożyczenia, które w następstwie ulegają adaptacji i asymilacji w niemieckim systemie językowym.

„Covidowy” język szkoły i uczelni

Język „doświadczony” przez COVID-19 jest zapewne formą przejściową, tzn. okazjonalnie tworzone słowa najprawdopodobniej znikną wraz z końcem pandemii i ustaniem lub wygaszeniem jej skutków. Niemniej aktualnie obserwuje się wiele zapożyczonych lub nowo powstałych leksemów zawierających element wiążący się z koronawirusem² lub przez niego wymuszonymi okolicznościami, np. pol. *lockdown* (Owsiany 2020), niem. *Lockdown* (NWrudCP 2020), ros. *локдаун* (< ang. *lockdown*; Poláková 2020). Takie zapożyczenia, neologizmy lub złożenia występują właściwie w każdej dziedzinie życia i funkcjonowania współczesnego człowieka. W przypadku języka polskiego bądź rosyjskiego

obserwowane obecnie zmiany w leksyce wpisują się w ogólne tendencje utrzymujące się w językach słowiańskich w ostatnich dekadach i polegają na pojawianiu się nowych, często okazjonalnych leksemów i związków wyrazowych, restrukturyzacji sieci znaczeń wyrazów funkcjonujących już w systemie języka, przesunięciach jednostek leksykalnych w obrębie leksyki pasywnej i aktywnej, neutralnej i nacechowanej oraz wzmożonej aktywności w języku ogólnym wyrazów pochodzących z profesjolektów (zarówno oficjalnych profesjonalizmów, jak i leksemów pochodzących z profesjonalnych żargonów) [...]. Jednocześnie te innowacje leksykalne znacząco wpływają na polski i rosyjski system słowotwórczy, prowadząc do powstawania nowych modeli derywacyjnych oraz wzrostu aktywności określonych modeli już w tych językach istniejących. (Kuligowska 2020: 111)

Nie inaczej sytuacja przedstawia się w języku niemieckim oraz w innych językach europejskich, w których nowe jednostki leksykalne powstają przykładowo na zasadzie dość powszechnej kompozycji w obrębie grupy rzeczowników i przymiotników, zawierającej prepozytywne elementy: <Corona, Coronavirus, COVID-19, COVID, Virus>, np. niem. *Coronazeit*, *Coronavirussturm*, *COVID-19-Krise*, *Covidfall*, *Virusangst*, *coronafrei*, *COVID-19-assoziert*, *virusexponiert* (NWrudCP 2020); wł. *corona-crisi* (de Biase 2020), *corona-caos* (Labarde 2020), *corona-divorzio* (Gulienetti

2020); hiszp. *coronalengua* (Bulnes 2020). Innym dość powszechnym zjawiskiem stwierdzonym we współczesnych trendach słowotwórczych są dość liczne kontaminacje, których wynik stanowią wyrazy okazjonalne o zabarwieniu żartobliwym i ironicznym, spotykane również w innych językach, np. pol. *korontanna* <korona + kwarantanna> [także: *koronalia* <korona + juvenalia> (Czeszewski 2020; *Koronawirus ubrany w słowa, czyli wpływ pandemii na nasz język okiem eksperta z UwB* 2020)], niem. *Corontäne* <Corona + Quarantäne> (NWrudCP 2020), ros. *коронантин* <корона + карантин> (Joom 2020), hiszp. *corontena* <corona + cuarentena> (Sobreviviremos 2020).

Interesującym zjawiskiem są także funkcjonujące w języku niemieckim skrótowce, np. *C-Krise* czy *C-Wort*, w obrębie których skrót <C = Corona> jest elementem determinującym, podczas gdy baza złożenia występuje w jej pełnej formie <krise, wort>.

Wreszcie, można napotkać okazjonalizmy (czasowniki, rzeczowniki i przymiotniki) utworzone poprzez derywację słowotwórczą według aktualnie obowiązujących w słowotwórstwie niemieckim trendów i możliwości, np. *Coronismus*, *Coronisierung*, *Coronaer*, *Coronials*³ (derywacja rzeczownikowa), *coronisch*, *coronistisch*, *coronös*, *coronalos*, *coronahaft* (derywacja przymiotnikowa) oraz *coronern*, *coronieren*, *coronisieren* (derywacja czasownikowa) oraz derywaty proste, występujące jednak znacznie rzadziej niż rzeczowniki złożone.

Nie dziwi zatem fakt, że jednostki leksykalne tego typu dotarły także do języka używanego w kontekście szkoły i szkolnictwa wyższego, chociaż mogą występować również w innych kontekstach i obszarach życia człowieka. Niewątpliwie wywiera to wpływ na emocje osób czynnie uczestniczących w procesie uczenia się / nauczania i wiąże się z faktem, iż są to okazjonalizmy „[...] nacechowane aksjologicznie, charakteryzujące się silną ekspresją, tworzone doraźnie w odpowiedzi na niecodzienne wydarzenia i sytuacje, wpisujące się w koncepcję kultury śmiechu i pomagające przetrwać czas kryzysu” (Kuligowska 2020: 123). Poniższa próba analizy będzie koncentrować się na języku niemieckim. Przy tym należy jednak zauważyć, iż podobne rozwiązania językowe są obecne także w innych językach, np. pol. *koronamatura* (Zubik 2020), ros. *коронавирус каникулы* (*Ne smotrâ na koronavirus kanikuly v Kostromskoj*

² Już samo słowo *koronawirus* jest doskonałym przykładem semantycznych przesunięć w postaci procesu zawężenia znaczenia, jako że odnosi się ono aktualnie do siejącego na całym świecie spustoszenie wirusa SARS-CoV-2, który jednak należy do całej grupy ludzkich i zwierzęcych koronawirusów.

³ Por. też pol. *koronialis*, ros. *корониялы*, „dzieci poczęte/urodzone w okresie trwania pandemii COVID-19”; (*Karantec, kovidlo i koronaly...* 2020; Konca 2020).

oblasti prodlevat'sâ ne budut 2020), hiszp. *coronaescuela* (Michelli 2020). Jako że poniższy tekst jest adresowany w głównej mierze do polskojęzycznych nauczycieli języków obcych (w szczególności germanistów), to należałoby również zwrócić większą uwagę na podobne procesy słowotwórcze potencjalnie występujące w języku polskim celem próby dostrzeżenia podobnego zjawiska we własnym języku ojczystym, co może okazać się pożądanym zapleczem lub tłem przydatnym w nauce/nauczaniu języka obcego. Refleksja na powyższy temat skłania jednak do wniosku, że język polski nie dysponuje takimi wykładnikami morfologicznymi, które obecne są w systemie morfologicznym przykładowo języka niemieckiego. W przypadku kompozycji nominalnej niewątpliwie można wskazać na już wspomnianą *koronamaturę* czy dodatkowo jeszcze na *koronaszkolę* (Roch 2020), *koronalekcje* (Walczak-Grudzka 2020), *koronawakacje* czy *koronaferie* (*Koronawirus ubrany w słowa...* 2020). Oprócz nich słychać także o *koronaparty*, które to określenie zostało „ukute” na schemacie *ospaparty*, podczas którego małe dzieci, przyprowadzane przez rodziców, miały zakażać się ospą we wcześniejszym wieku, aby uniknąć jej w późniejszym okresie rozwoju. Przypadek *koronaparty* (Ochnik 2020) jest jednak bezpośrednim zapożyczeniem z języka angielskiego (ang. *coronaparty*), które – z uwagi na obcą proveniencję – nie do końca asymiluje się z polskim systemem językowym. Wśród innych możliwości poszerzania polskiego systemu leksykalnego o jednostki związane z pandemią koronawirusa napotkać można już o wiele mniej przykładów, a przy zawężeniu tematyki słownictwa do kwestii związanych z oświatą, nauką i szkołą – jeszcze mniej. Wprawdzie można ostrożnie przytoczyć przykład *coronialsów*, jako pokolenia żyjącego w dobie pandemii bądź na określenie dzieci poczętych lub urodzonych podczas *lockdownu* spowodowanego światową epidemią, to jest to jednak słowo funkcjonujące raczej w komunikacji ustnej. Sam leksem należy zinterpretować jako twór, powołany do życia analogicznie do milenialsów (pokolenia ludzi urodzonych w latach 80. i 90. XX wieku). Derywacja przymiotnikowa jest natomiast zjawiskiem, które jeszcze rzadziej udaje się zaobserwować w wybranej na potrzeby poniższego artykułu dziedzinie, np. *szkoła covidowa* (Chętkowski 2020) na określenie szkoły, cechującej się ekstremalnym rozrostem dokumentacji, tworzonej przez nauczycieli. W języku polskim można także znaleźć leksem *covidować* (SJP PWN 2021), będący produktem derywacji czasownikowej, analogicznym do niem. *coronern*. Taki typ rozszerzania zasobu leksykalnego w języku polskim jest jednak niezmiernie rzadki.

Jako przymiotnik w funkcji przydawki często pojawiają się natomiast leksemy *zdalny* lub *hybrydowy*, np. *zdalna nauka*, *zdalny egzamin*, *hybrydowa nauka*, *hybrydowe lekcje* itd. (*Koronawirus ubrany w słowa...* 2020)

Poniżej prezentowane są produkty procesów słowotwórczych zachodzących w niemieckim systemie językowym, związane z wyżej naszkicowaną tematyką:

Kompozycja rzeczownikowa	Coronaabitur, Coronabonus, Coronaferien, Coronageneration, Coronajahrgang, Coronaklausur, Coronaschichtunterricht, Coronaschließzeit, Coronasemester, Coronastress, Coronazeit, Digitallehre, Digitalsemester, Distanzklausur, Distanzunterricht, Draußenschule, Durchschnittsabitur, Elternchat, Geistervorlesung, Hybridsemester, Hybridunterricht, Jahrgang Corona, Nichtsemester, Nullsemester, Onlineklausur, Open-Book-Klausur, Outdoorklasse, Pandemieunterricht, Präsenzklausur, Präsenzlehre, Präsenzprüfung, Solidarsemester, Take-home-Klausur, Take-home-Prüfung, Videochat, Wechselunterricht, Zoomschule
Kompozycja przymiotnikowa:	coronafrei – z powodu pandemii COVID-19 wolny od szkoły, treningu itp., coronakonform – postępujący zgodnie z zarządzeniami i rozporządzeniami celem uniknięcia zakażenia wirusem SARS-CoV-2, coronapositiv – pozytywny wynik zakażenia wirusem SARS-CoV-2, pandemiefrei, pandemiesicher, virusexponiert;
Kontaminacja:	Coronacation <corona + vacation>, Coronaia <corona + paranoia>, Covidiot <COVID + idiot>;
Derywacja rzeczownikowa:	Coronaer – osoba zarażona wirusem SARS-CoV-2, Coronials – dzieci poczęte/urodzone w okresie trwania pandemii COVID-19
Derywacja przymiotnikowa	coronisch, coronistisch, coronös, coronal, coronalos, coronhaft
Derywacja czasownikowa	coronern – zarażać wirusem SARS-CoV-2, coronieren, coronisieren – dopasować do warunków pandemii COVID-19, teamsen – uczestniczyć w lekcji online przy pomocy MS Teams, videochatten
Przymiotnik w funkcji przydawki	digitale Didaktik – dydaktyka nauczania z wykorzystaniem narzędzi online, digitaler Lernbegleiter – elektroniczny sprzęt lub oprogramowanie wspierające proces uczenia się i nauczania, digitaler Fernunterricht, digitales Klassenzimmer, digitales Schulzeitalter, digitales Semester, fernüberwachte Klausur, hybrides Semester, virtuelles Klassenzimmer

Podsumowanie

Wyżej sformułowane rozważania i przytoczone dowody „obecności” koronawirusa w języku używanym w kontekście szkoły i uczelni wyższej bez wątpienia dowodzą faktu, iż język „reaguje” na zewnętrzne czynniki, które stanowią ekstremalne obciążenie dla jego użytkowników. Kolejnym wnioskiem może być również stwierdzenie, że powyższe jednostki leksykalne stanowią dowód na zjawisko kontaktu językowego – niezależnie od sąsiedztwa geograficznego – internacjonalizacji języka i wielojęzyczności kultur, jako że wśród przytoczonych przykładów znajdują się elementy, wśród których wyróżnić można pewną liczbę angielskich zapożyczeń lub złożów hybrydalnych, zawierających przynajmniej jedną anglojęzyczną jednostkę, np. *Digitallehre, Digitalsemester, Onlineklausur, Open-Book-Klausur, Outdoorklasse, Take-home-Klausur, Take-home-Prüfung, Videochat*. Taki stan rzeczy niewątpliwie potwierdza istnienie zjawiska określanego w językoznawstwie mianem codeswitching. Polega ono na wtrącaniu obcojęzycznych jednostek leksykalnych w obręb jednej wypowiedzi lub tekstu (Hrdlička 2014: 54; Peterson 2015: 48) i jest rezultatem długotrwałego oraz intensywnego wpływu języka angielskiego na język niemiecki, którego użytkownicy – w ogromnej większości – stanowią grupę posiadającą bilingwalną kompetencję językową. Dzięki temu ich komunikacja przebiega szybciej i w sposób bardziej ekonomiczny.

W kontekście ucznia nabywającego sprawności językowe w obcym języku mogą to być wspierające okoliczności, wywołujące pozytywny transfer, ponieważ elementy anglojęzyczne można z pewnością potraktować jako mu znane, co wynika z funkcjonowania języka angielskiego jako wszechobecnej *lingua franca* XXI wieku. Zadaniem nauczyciela jest jednak umiejętne pokierowaniem procesem dydaktycznym, który uwzględni pewne okoliczności niezawarte przecież eksplicitnie w podstawie programowej. Prawdopodobnie warto podczas nauki języka obcego odnieść się krótko do aktualnych okoliczności zewnętrznych, wskazując na dany leksem w kontekście „czasu korony”, aby móc wyekscerpować z niego to, co akurat potrzebne jest do realizacji celów aktualnej lekcji, np. *Coronaabitur, Coronasemester, Coronaklausur* czy *Coronaprüfung i Digitalsemester* w kontekście normalnie poruszanych na lekcji zagadnień związanych z tematem „szkoła”. Przytoczony materiał leksykalny niewątpliwie może wzbogacić zasób słownictwa uczniów, a „po odcięciu elementów covidowych” może posłużyć w komunikacji lub dalszym procesie nauki. Z kolei

materiał gramatyczny może z powodzeniem zostać objaśniany na powyższych przykładach, np. deklinacja rzeczownika i przymiotnika czy koniugacja czasownika, co jest niezaprzeczalnie częścią podstawy programowej będącej ramą i wyznacznikiem pracy szkoły.

Wyżej sformułowane refleksje prawdopodobnie mogą pomóc uczącym się ujrzeć język w zwierciadle aktualnych wydarzeń oraz poznać cel nauki języka w ogóle (rozumienie aktualnych tekstów naturalnych i porozumienie z przedstawicielami kręgu językowego zza Odry i Nysy Łużyckiej). Być może będzie to mieć również wpływ na sferę emocjonalną uczących się, gdyż pozwoli im odnieść się do aktualnych, otaczających ich zagrożeń oraz porozmawiać z empatycznym i otwartym nauczycielem, będącym przecież

[...] towarzyszem ucznia, czyli człowiekiem, który w skomplikowanej rzeczywistości towarzyszy mu w poznawaniu świata, również w sytuacjach trudnych, które są dla młodego człowieka niepokojące, nieczytelne. To nie jest tak, że ma nauczyć tylko podstaw programowych. Jedną z ról pedagoga jest wyjaśnianie świata, zwłaszcza w takiej trudnej chwili, jak teraz się znaleźliśmy. (Malinowska 2020)

Naczelnym zadaniem pedagoga jest zatem ogólne wspieranie ucznia w jego rozwoju i procesie edukacji, a wymiana opinii na forum klasy lub grupy może poruszyć ich potencjalne wątpliwości i obawy, wiążące się z otaczającą ich „rzeczywistością covidową”, co w konsekwencji może okazać się pomocne w rozładowaniu „koronastresu” i rozwianiu „koronaobaw” powstających w czasie pandemii wirusa SARS-CoV-2, jako że jednostki leksykalne tego typu mają delikatne zabarwienie ironiczne i żartobliwe.

BIBLIOGRAFIA

- Biase, L., de (2020), *Coronacrisi. È il tempo della ragione*, [blog], <bit.ly/3gi3vPy>, [dostęp: 25.12.2020].
- Bulnes, A. (2020), *Coronalengua: nuevas palabras, nuevos significados y nuevas dudas que nos ha traído la pandemia*, <bit.ly/35b79Fy>, [dostęp: 25.12.2020].
- Chętkowski, D. (2020), *Absurdy covidowej szkoły. Papierologia ponad rozumem*, <bit.ly/3gbYuJD>, [dostęp: 19.01.2021].
- Czeszewski, M. (2020), *Korontanna*, „Obserwatorium Językowe Uniwersytetu Warszawskiego. Najnowsze Słownictwo Polskie”, <bit.ly/3zj3N1p> [dostęp: 19.01.2021].
- Dargiewicz, A. (2012), *Die Sprache lebt und verändert sich. Zu neuesten Tendenzen in der deutschen Wortbildung*, „Acta Neophilologica” nr 14(1), s. 61–76.

- Gerrig, R.J., Zimbardo, P.G. (2011), *Psychologia i życie*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Gulienetti, Ch. (2020), *Il virus del corona-divorzio*, <bit.ly/3isRM3m>, [dostęp: 25.12.2020].
- Grzegorzewska, I. (2012), *Emocje w procesie uczenia się i nauczania*, „Teraźniejszość – Człowiek – Edukacja: Kwartalnik Myśli Społeczno-Pedagogicznej”, nr 1(57), s. 39–48.
- Hrdlička, M. (2014), *Překladatelské miniatury*, Praha: Univerzita Karlova v Praze.
- Joom [sklep internetowy], <bit.ly/3pFsIrs>, [dostęp: 25.12.2020].
- Karantec, kovidlo i koronaly: lingvisty nazvali slova poâvivšiesâ v pandemiû (= Карантец, ковидло и коронялы: лингвисты назвали слова, появившиеся в пандемии) (2020), „Esquire”, <bit.ly/3vcX1H7>, [dostęp: 25.12.2020].
- Kłaczynska, A. (2010), *Anglicyzmy we współczesnej polszczyźnie na przykładzie czasopism kobiecych oraz na tle świadomości językowej bydgoskich studentów*, „Linguistica Bidgostiana” nr 7, s. 85–100.
- Konca, T. (2020), *Koronialsi – nowe pokolenie*, <bit.ly/3pEYeFT>, [dostęp: 25.12.2020].
- *Koronawirus ubrany w słowa, czyli wpływ pandemii na nasz język okiem eksperta z UwB* (2020), „Wrota Podlasia. Portal Informacyjny Województwa Podlaskiego”, 24.09., <bit.ly/358uWW1>, [dostęp: 19.01.2021].
- Kuligowska, K. (2020), *Język w czasach zarazy. O wpływie pandemii na system leksykalny języka polskiego i rosyjskiego*, „Acta Polono-Ruthenica” nr 25/3, s. 110–125.
- Labarde, A. (2020), *L'opinione di Antoine Labarde: In Valle più del coronavirus contagia il coronacaos*, <bit.ly/3pD3xG3>, [dostęp: 25.12.2020].
- Malinowska, A. (2020), *Krzyk niemocy. Co zrobić, aby polska edukacja poszła w dobrym kierunku?*, „WP Kobieta”, <bit.ly/3iwEZwU>, [dostęp: 8.01.2021].
- Michelli, F.J. (2020), *Volver al futuro: la inclusión en las coronaescuelas*, „El salto. Educación”, <bit.ly/354ibws> [dostęp: 26.12.2020].
- Morciniec, N. (2017), *Historia języka niderlandzkiego*, Wrocław: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Filologicznej.
- *Ne smotrâ na koronavirus kanikuly v Kostromskoj oblasti prodlevat'sâ ne budut* (= Не смотря на коронавирусканикулы в Костромской области продлеваться не будут) (2020), „МК Кострома” 9.11., <bit.ly/3we4EhL>, [dostęp: 25.12.2020].
- NWrudCP (= *Neuer Wortschatz rund um die Coronapandemie*), <bit.ly/3cx88nM>, [dostęp: 25.12.2020].
- Obserwatorium Językowe Uniwersytetu Warszawskiego (2020), *Najnowsze Słownictwo Polskie*, <nowewyrazy.uw.edu.pl/haslo/korontanna.html>, [dostęp: 25.12.2020].
- Ochnik, M. (2020), *Zmarł 30-latek, który brał udział w „koronaparty”. Myślał, że koronawirus to oszustwo*, „Poradnik Zdrowie”, <bit.ly/2RHvxvF>, [dostęp: 19.01.2021].
- Oleszkowicz, A., Senejko, A. (2011), *10. Dorastanie*, [w:] J. Trempała (red.), *Psychologia rozwoju człowieka*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, s. 259–286.
- Owsiany, Ł. (2020), *„Twardy lockdown” – powrót kwarantanny – w całej Polsce od 28 grudnia*, <bit.ly/3zrsqci>, [dostęp: 25.12.2020].
- Owiński, P.A. (2020), *Fremdsprachliche Interferenzen gestern und heute im Kontext der sprachexternen Faktoren. Eine Studie zum englisch-deutschen und deutsch-polnischen Sprachkontakt*, „Linguodidactica” nr 24, s. 201–226.
- Peterson, J. (2015), *Sprache und Migration*, Heidelberg: Universitätsverlag Winter.
- Polâkova, V (2020), *Vlasti Ukrainy vveli polnyj lokdaun v ânvare* (= Власти Украины ввели полный локдаун в январе), <bit.ly/2SmAR7O>, [dostęp: 25.12.2020].
- Roch, Z. (2020), *Siedem scen z koronaszkoły. Reportaż*, „Wyborcza.pl. Toruń”, <bit.ly/3zgUbEo>, [dostęp: 19.01.2021].
- Saussure, F. de (1991), *Kurs językoznawstwa ogólnego*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Sijs, N., van der, (2005), *Groot Van Dale Leenwoordenboek. De invloed van andere talen op het Nederlands*, Utrecht/Antwerpen: Van Dale Lexicografie.
- Słownik Języka Polskiego PWN (2021), hasło "covidować", <bit.ly/3v8SNjJ>, [dostęp: 19.01.2021].
- Smiljanic, M. (2020), *Folgen der Pandemie. Wie Corona die deutsche Sprache beeinflusst*, „Deutschlandfunk”, <bit.ly/3ga1DJJ>, [dostęp: 25.12.2020].
- *Sobreviviremos* (= *Sobreviviremos al virus. Pero, ¿y a la cuarentena?*), <corontena.wordpress.com>, [dostęp: 25.12.2020].
- Walczak-Grudzka, M. (2020), *Koronaszkoła, koronalekcje. Rzecznik praw dziecka apeluje do nauczycieli o podnoszenie ocen wszystkim uczniom*, „Gazeta Pomorska”, <bit.ly/3cyt5Pb>, [dostęp: 19.01.2021].
- Zubik, M. (2020), *Nie chcę „koronamatury”. Maturzyści mają nietypowy list otwarty do ministra edukacji. Do obejrzenia, nie czytania*, „Wyborcza.pl Warszawa”, <bit.ly/3ixR7Oe>, [dostęp: 25.12.2020].

DR PIOTR A. OWSIŃSKI Adiunkt w Zakładzie Dydaktyki i Historii Języka Niemieckiego w Instytucie Filologii Germańskiej Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Zainteresowania naukowe: historia języka niemieckiego, gramatyka historyczna języka niemieckiego, historyczna fonologia i morfologia, onomastyka, językowy obraz świata, języki specjalistyczne, interferencja i transfer językowy.

